

Vabariigi Valitsuse protokollilise otsuse „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020. Rakendusplaani täitmise aruanne 2016. ja 2017. aasta kohta“ ja Vabariigi Valitsuse korralduse „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ rakendusplaani aastateks 2019–2022 heakskiitmine“ eelnõu seletuskiri

1. SISSEJUHATUS

Vabariigi Valitsuse protokollilise otsuse „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020. Rakendusplaani täitmise aruanne esimese tegevusaasta kohta“ ja Vabariigi Valitsuse korralduse „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ rakendusplaani aastateks 2016–2019 heakskiitmine“ eelnõu aluseks on riigieelarve seaduse § 20 lõige 2.

Vabariigi Valitsus kiitis kõnealuse arengukava koostamise ettepaneku heaks 8. mai 2014. aasta korraldusega nr 200. Arengukava kiideti heaks Vabariigi Valitsuse istungil 19. veebruaril 2015. aastal. „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ panustab riigivalitsemise tulemusvaldkonna eesmärgi „Kodanikualgatuse ja osalisdemokraatia edendamine kodanikuühenduste ja avaliku võimu koostöös“ saavutamisse.

Eelnõu ja selle seletuskirja on koostanud Siseministeeriumi kodakondsus- ja rändepoliitika osakonna nõunik Ursula Kaasik (tel 612 5191, e-post ursula.kaasik@siseministeerium.ee). Eelnõu on keeleliselt toimetanud Siseministeeriumi õigusosakonna keeleteoimetaja Airi Kapanen (tel 612 5241, e-post airi.kapanen@siseministeerium.ee).

2. EELNÕU EESMÄRK

Eelnõu kohaselt võetakse teadmiseks „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020. Rakendusplaani täitmise aruanne 2016. ja 2017. aasta kohta“ (edaspidi *aruanne*) ja kiidetakse heaks „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ rakendusplaani aastateks 2019–2022 (edaspidi *rakendusplaani*).

Eelnõu kohaselt pannakse Siseministeeriumile kohustus avaldada „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ (edaspidi *arengukava*) aruanne ja rakendusplaani ministeeriumi veebilehel.

3. EELNÕU SISU

Nimetatud arengukava on valdkondlik arengukava, mis sätestab kodanikuühiskonna arendamise põhimõtted ja eesmärgid. Arengukava üldeesmärk on tegutsemisvõimekad vabariiklased ning ühiskondlikult aktiivsed elanikud, panustades nii riigivalitsemise tulemusvaldkonna eesmärgi „Kodanikualgatuse ja osalisdemokraatia edendamine kodanikuühenduste ja avaliku võimu koostöös“ saavutamisse.

Arengukava kolme alaeesmärgi saavutamist toetavad üheksa meetet. Rakendusplaani 2018–2022 kajastab nii seni toimunud tegevusi ja nende tegevuste maksumust kui eesolevatel aastatel planeeritavaid tegevusi. Rakendusplaani eelarvehendid Siseministeeriumi haldusalas on planeeritud, lähtudes 2018. aasta riigieelarvest ja riigieelarve strateegiast 2018–2021.

„Kodanikuühiskonna arengukava rakendusplaan 2015–2018“ võeti vastu 2015. aasta algul. 2016. ja 2017. aasta jooksul viisid arengukava rakendusplaani tegevusi ellu nii ministeeriumid kui ka Siseministeeriumi strateegilised partnerid. Aruandes on kajastatud 2016. ja 2017. aasta jooksul ellu viidud tegevused ning olulisemad muudatused kodanikuühiskonna valdkonnas. Aruandes on tegevused esitatud kolme alaeesmärgi kaupa:

- alaeesmärk 1: Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud;
- alaeesmärk 2: Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega;
- alaeesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks.

Arengukava kõige olulisemad algatused 2016. ja 2017. aastal olid:

1. Riikliku statistika tellimine Statistikaametilt vabaühenduste kohta, sealhulgas eraldi andmed sihtasutuste ja mittetulundusühingute kohta.
2. Riigikantselei viis ellu kaasamisprojekte ja korraldas kaasamisprojektide hanked, millega toetatakse kaasamise muutumist süsteemsemaks ja kaasamispraktika tugevnemist. Tegevusega toetatakse 1. alaeesmärgi esimest ja teist meetet.
3. Siseministeeriumi eestvedamisel kutsuti kokku rahastajate võrgustik, kus tutvustati „Ühenduste rahastamise juhendmaterjali“ ja vabaühenduste liidu EMSL-i koostatud variraportit Riigikogu eraldatud toetuste kohta.
4. Siseminister kehtestas 19. mail 2016. aastal käskkirja „Riigieelarvelise toetuse andmise korra“, mille alusel korrastati kogu haldusala vabaühenduste rahastamist.
5. Valmis vabaühenduste rahastamise andmebaas¹ koostöös Tartu Ülikooli ja vabaühenduste liidu EMSLiga. Rahastamise andmebaasist on leitavad andmed kõigi riigieelarvest toetust saanud vabaühendused, sh vabaühendused, kellele on delegeeritud avalikke teenuseid.
6. Vabariigi Valitsus arutas 2017. aasta 28. detsembril Siseministeeriumi poolt esitatud ettepanekuid vabaühenduste rahastamisvõimaluste mitmekesistamiseks. Partneritega koostöös valminud ettepanekutest kiideti heaks tulumaksutagastuse suunamise ettepanek ja tulumaksusoodustusega ühingute nimekirja koostamise ja muutmise põhimõtete muutmise. Lisaks tegi Vabariigi Valitsus Siseministeeriumile ja Rahandusministeeriumile koos teiste asjaomaste ministeeriumitega ülesande analüüsida ja esitada täiendavad ettepanekud ühiskondliku mõju osakute kasutuselevõtuks.

Rakendusplaan täiendab eelmist rakendusplaani, mis oli koostatud aastateks 2016–2019. Rakendusplaanis on tegevuste numbriline järjestus asendatud tähekkombinatsiooniga, mille

¹ Andmebaas asub aadressil <https://martenveskimae.shinyapps.io/vabahendused/>

tulemusel on võimalik paremini viidata konkreetsetele tegevustele. Varasem numbriline järjestus tekitab segadust seoses meetmete mõõdikute ja tegevuste numbrilise kattuvusega. Rakendusplaanis on olulise täiendusena säilitatud eelmiste aastate tegevuste kajastamine, mis võimaldab võrrelda tehtud ja eesootavaid tegevusi ja nende maksumust aastate kaupa. Kaldkirjas on rakendusplaanis kajastatud teiste ministeeriumite ja asutuste rahaline panus rakendusplaani.

Uuendatud on rakendusplaani mõõdikuid, mida on võimalik olnud seirata. Ülejäänud indikaatoritega seotud uuringud „vabatahtliku tegevuse uuring“ ja „kodanikuühiskonna arengukava 2015-2020 mõjuanalüüs“ viiakse läbi 2018.-2019. aastal ja tulemusi kajastatakse 2019. aasta aruandes ja rakendusplaanis 2020-2023.

Eelnevates rakendusplaanides on olnud ühe tegevusena kajastatud nii arenguprogrammide väljatöötamine kui elluviimine. Käesolevas rakendusplaanis on tegevused eristatud tulenevalt nende erinevast sisust ja ajalisest raamist. Seega on võimalik paremini hinnata, milline tegevus konkreetsel aastal toimub.

Arvestatud on kooskõlastusringi tulemusel saadud ettepanekutega, mis on kajastatud eelnõu lisas 5.

EELNÕU MÕJUD

Arengukava ning rakendusplaani mõjusid hinnati enne arengukava vastuvõtmist 2015. aastal ning need on kajastatud Vabariigi Valitsuse korralduse „Kodanikuühiskonna arengukava 2015–2020“ ja selle rakendusplaani 2015–2018 heakskiitmine“ eelnõu seletuskirjas. Allpool on esitatud arengukava ja rakendusplaani mõjude kokkuvõte.

Keskkonnahoid ja kliima – seos neutraalne, ei kahjusta. Rakendusplaani tegevused ei avalda keskkonnahoiule märkimisväärset mõju.

Võrdsed võimalused – seotud. Rakendusplaani ei näe otseselt ette tegevusi võrdselt võimaluste suurendamiseks, kuid rakendusplaani kaasab mõju võrdselt võimaluste edendamisesse. Kodanikuühiskonna arengukava ja rakendusplaani võtmes on oluline kaasata kodanikualgatuslikesse tegevustesse nii mehi kui naisi, erinevas vanuses elanikke, puudega ning erineva rahvusliku kuuluvusega elanikke. Vajaduse korral arvestatakse üritusi korraldades, et neid viidaks läbi ruumides, kuhu pääseb ka liikumispuudega inimesed. Kodanikuühendused võiksid olenevalt võimalustest aidata kaasa elukeskkonna ja suhtumise kujundamisele nii, et Eesti ühiskond muutuks kaasavamaks ka nende elanikkonnarühmade suhtes, kellele on oluline ligipääsetavus – puudega inimesed, eakad, lastega pered jm. Samuti on oluline pöörata tähelepanu naiste ja meeste võrdsuse ning võrdse kohtlemise põhimõtete arvestamisele kodanikuühenduste osalemisel poliitika kujundamises, avalike teenuste osutamisel ja mujal.

Võrdselt võimaluste eesmärki panustatakse arengukava meetmetest eelkõige:

- meede 1.1 osalemisvõimaluste mitmekesistamise alaste tegevustega;
- meede 1.2 kodanikuühenduste poliitika kujundamise protsessis osalemise võimekuse parandamise ja kodanikuühenduste kaasamise tegevustega;

- meede 3.1 vene töökeelega kodanikuühenduste tegutsemisvõimekuse tõstmise tegevustega.

Infoühiskond – seotud. IKT lahendused on üks viis, kuidas kodanikuühendused end nähtavamaks teha saavad ning selle kaudu kas uusi inimesi kaasata või olemasolevatega suhelda. Seni on näiteks koostöös maakondlike arenduskeskustega korraldatud kodanikuühendustele koolitusi vabavaraliste kodulehtede loomiseks ja haldamiseks. Arengukava rakendusplaan on seotud erinevatest e-keskkondadest kogutavate andmetega – oluline on kasutada kodanikuühendustelt kogutavaid andmeid võimalikult palju, eriti kui need on juba esitatud, vältides võimaluse korral andmete esitamist mitu korda.

Infoühiskonna eesmärki panustatakse arengukava meetmetest eelkõige:

- meede 1.1 uudsete koostöövormide ning osalemismeetodite katsetamise ja e-osalemise tegevuste ning internetipõhise arutelukeskkonna loomisega, mis võimaldaks kodanikel algatada, kavandada, koostada ning seejärel esitada kollektiivseid märgukirju;
- meede 3.1 kodanikuühendusi puudutavate registriandmete tasuta kättesaadavaks tegemise ning kodanikuühiskonna teemalise info üleriigilise koondamise ja jagamise tegevustega;
- meede 3.2 vabatahtliku tegevuse teavitustööga seotud tegevustega, eelkõige infoportaali tööhoidmise ja edasiarendamisega.

Regionaalareng – seotud. Igas maakonnas tegutsevad maakondlikud arenduskeskused, kus nõustatakse ja koolitatakse kohalikke alustavaid ja tegutsevaid kodanikuühendusi erinevates küsimustes, näiteks kodanikuühenduse asutamine, juhtimine, projektide kirjutamine, annetuste kogumine, vabatahtlike kaasamine jpm. Suur osa kodanikuühiskonnast tegutseb kohalikul tasandil, näiteks küla- või asumiseltside vormis, seega mõjutavad rakendusplaaniga tegevused ka regionaalarengut.

Regionaalarengu eesmärki panustatakse arengukava meetmetest eelkõige:

- meede 2.2 kodanikuühenduste oskuste ja teadmiste arendamisega seotud tegevused, mis aitavad neil välja töötada ja osutada paremaid avalikke teenuseid ning tegeleda nende arendamisega;
- meede 2.3 avalike teenuste delegerimiseks vajalike kvaliteedikriteeriumite, -standardite ja -vormide ettevalmistamise ning rakendamise ja avalike teenuste delegerijate ning osutajate nõustamisega seotud tegevustega;
- meede 3.1 piirkondliku info- ja nõustamisteenuse tagamisega nii alustavatele kui tegutsevatele kodanikuühendustele ning kohaliku omaalgatuse programmi jätkamisega, aga ka üleriigilise tähtsusega kodanikuühiskonna sündmuste toetamisega;
- meede 3.2 vabatahtlike piirkondlike tugikeskuste toetamisega, et aidata kaasa vabatahtlike vahendamisele ning nõustamisele.

Riigivalitsemine – tugevalt seotud. Rakendusplaan aitab kaasa tõhusamale riigivalitsemisele. Kodanikuühendused saavad olla riigile partneriks näiteks (avalike) teenuste osutamisel, et teatud (avalikke) teenuseid tõhusamalt ja mõjusamalt osutada. Arengukavas ja selle rakendusplaanis käsitletakse osalemisteesmasid, sealhulgas kaasamise hea tava senisest

ulatuslikumat rakendamist. Oluline on ka ministeeriumide ja erinevate valitsustasandite vahelise koostöö parandamine, kuna kodanikuühiskond on horisontaalne valdkond, mille arendamisse panustavad erinevate ministeeriumite valitsemisalade asutused.

Arengukava ja rakendusplaaniga ei nähta ette ühegi uue struktuuri ega struktuuriüksuse loomist.

4. RAKENDAMISEKS VAJALIKUD KULUTUSED

Arengukava tegevuste elluviimiseks nähti 2016. aastal ette ligikaudu 1,9 miljonit eurot ja 2017. aastal ligi 1,95 miljonit eurot.

Arengukava elluviimiseks 2016. ja 2017. aastal läbiviidud tegevuste maksumus on esitatud alljärgnevas tabelis.

Tabel 1. Arengukava elluviimiseks 2016. ja 2017. aastal Siseministeeriumi kaudu tehtud tegevuse maksumus eurodes

Alaeesmärgid	Plaanitud (€)	Tegelik aastal 2016 (€)	Tegelik aastal 2017 (€)
Alaeesmärk 1: Kodanikuühenduste poliitika kujundamises osalemine on ühiskonnas loomulik ja väärtustatud	41 800	12 085	12 300
Alaeesmärk 2: Kodanikuühenduste mõju ühiskondlike probleemide ennetamisele ja lahendamisele ning inimeste heaolu parandamisele on kasvanud sotsiaalse innovatsiooni, sotsiaalse ettevõtluse ja avalike teenuste osutamisega	223 500	188 219	178 066
Alaeesmärk 3: Võimekad kodanikuühendused, kellel on piisavad ressursid arenguks ja mõjusaks tegutsemiseks	1 627 900	1 700 650	1 758 134
Rakendusplaani eelarve kokku	1 893 200	1 900 954	1 948 500

5. KOOSKÖLASTAMINE JA HUVIRÜHMADE KAASAMINE

Arengukava aruanne ja rakendusplaan esitati eelnõude infosüsteemi EIS kaudu kooskõlastamiseks ja arvamuse avaldamiseks kõigile ministeeriumitele, Riigikantseleile, Vabariigikogu Liidule, Eesti Külaliikumisele Kodukant, SA-le Kodanikuühiskonna Sihtkapital, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustikule. Aruanne ja rakendusplaan esitati ka avalikule

konsultatsioonile osalusportaali www.osale.ee kaudu. Kooskõlastamisel esitatud märkuste kohta on lisatud kooskõlastustabel.

6. RAKENDUSPLAANI JÕUSTUMINE

Rakendusplaan jõustub selle heakskiitmisel Vabariigi Valitsuses.